

Araştırma

AİLE MAHKEMESİNDE ÇALIŞAN SOSYAL ÇALIŞMA GÖREVLİLERİNİN SOSYAL İNCELEME RAPORLARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ: ANKARA ADLİYESİ ÖRNEĞİ

The Assessment of The Social Work Staff's to Their Social Investigation Reports: The Case of Ankara Courthouse

Sema Buz*

Kübra Düzyurt**

Mehmet Sağlam***

Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal
Hizmet Bölümü**Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal
Hizmet Bölümü

***Pedagog, Ankara 9. Aile Mahkemesi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı aile mahkemelerinde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin sosyal inceleme raporlarını yazma sürecinin değerlendirilmesidir. Uzmanlık mahkemeleri olarak aile mahkemeleri 2003 yılında aile

yapısını korumak için kuruldu. Aile mahkemelerinde çalışan sosyal çalışma görevlileri; psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacılar arasından atanmaktadır. Aile mahkemesi sosyal çalışma görevlilerinin evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapmış olmaları tercih edilmektedir. Bu görevliler daha çok boşanma, kişisel ilişki kurma, velayet, evlat edinme, kadına karşı şiddet davalarında sosyal inceleme raporu (SİR)¹ yazmaktadır. Araştırma kapsamında Ankara Adliyesindeki 15 sosyal çalışma görevlisinden derinlemesine görüşmeler yoluyla veriler toplanmıştır.

Sosyal çalışma görevlileri² nin rapor yazma sürecinde çok yönlü bilgi topladıkları ve iyi bir değerlendirme ve karar için raporların içeriğini önemsedikleri görülmektedir. SÇG sosyal inceleme raporlarına hakimler tarafından değer verildiğini belirtmiştir. Sosyal inceleme raporunu yazma sürecinde SÇG' ne ait oda ve görüşme odalarının olmaması nedeniyle görüşmeler duruşma salonu, adliye kafeteryası, ev ve iş yerlerinde yapılmaktadır. Bu durum profesyonel görüşme standartlarını olumsuz etkilemekte ve görüşmelerin niteliğini düşürmektedir.

Anahtar Sözcükler: Aile mahkemeleri, sosyal çalışma görevlileri, sosyal inceleme raporu

- 1 Sosyal inceleme raporları: olgunun ilgili uzman kişiler tarafından ekonomik, eğitsel, sosyal, ruhsal, kültürel, ailesel tüm boyutlarıyla incelenmesi sonunda toplanan bilgilerle oluşturulan rapor (Tomanbay, 1999). Metinde kısaltılmış hali SİR olarak kullanılacaktır.
- 2 Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yardımlama Usullerine Dair Kanun'da mahkemede çalışan psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı uzman olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu çalışmada mahkeme uzmanları yerine onu da kapsayan bir ifade olan sosyal çalışma görevlileri kavramı tercih edilmiştir. Metinde kısaltılmış hali SÇG olarak kullanılacaktır.

ABSTRACT

The purpose of this study was to analyze the process of writing social investigation reports by prepared social work staff who worked in family courts. As expertise courts family courts were established in 2003 to protect the family in the act. In family courts, social work staff were selected from psychologists, pedagogues and social workers. There were some preferences for social work staff like married with children, finished 30 ages, and have a graduate degree in family problems. Social work staff writes social investigation reports mostly in divorce, established personal relationships, adoption, child custody, violence against women cases. In the study, in depth interviews were done with 15 social work staff in Ankara Courthouse.

It was seen that social work staff collected multidimensional information and gave importance to content of the social investigation reports to good assessment and decision. Social work staff stated that judges gave value to their reports. In the writing of social investigation process because of social work staff had no own room and interview rooms, they did their interviews in trial room, courthouse cafeteria, in client home or office. This situation negatively affected professional standards of the interviews and decreased quality of the interviews.

Keywords: *Family courts, social work staff, social investigation report*

GİRİŞ

Aile hukukundan doğan dava ve mevzuları görüşmek amacı ile 2003 yılında Aile Mahkemeleri kurulmuştur. Adalet Bakanlığınca Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun olumlu görüşü ile her ilde ve merkez nüfusu yüz binin üzerindeki her ilçede, tek hâkimli ve asliye mahkemesi derecesinde olmak

üzere kurulan bu mahkemelerde bir yazı işleri müdürü ile yeteri kadar personel bulunur. Adalet Bakanlığınca mahkemelere atanan SÇG'nin tercihen; evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapmış, psikolog, pedagoğ ve sosyal çalışmacı olması tercih edilen bir durumdur.

Bu görevlilerin bulunmaması, iş durumlarının müsait olmaması veya görevin bu kişiler tarafından yapılmasında hukuki veya fiili herhangi bir engel bulunması ya da başka bir uzmanlık dalına ihtiyaç duyulması hallerinde, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar veya serbest meslek icra edenlerden yararlanılır. Ailenin refahıyla ilgili kararların oluşturulması sürecinde aile mahkemelerinde çalışan SÇG'nin yazdıkları sosyal inceleme raporları büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bu çalışmada SÇG'nin rapor yazım sürecine ilişkin değerlendirmeleri ortaya konmakta ve konu çok boyutlu irdelenmektedir.

Aile Mahkemelerinin Özellikleri

Türkiye'de aileye ilişkin davalar uzun yıllar genel mahkemelerde görülmekteydi. Bu mahkemeler aile ve diğer hukuk davalarına da bakmaktaydı. Şu anki aile mahkemelerine atanan psikolog, pedagoğ ve sosyal çalışmacılar bu mahkemelerde bulunmamaktaydı. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun özellikle aile hukukuna ilişkin hükümlerinden beklenen amacın gerçekleştirilme ihtiyacı Aile Mahkemeleri'nin kurulmasını gerektirmiştir (Baktır, 2003: 36). Kurulan Aile Mahkemeleri'yle amaç, yeni dava ya da karar türleri

oluşturmak değil, davaların uzman kadroyla çözümlenmesidir; Aile Mahkemelerinde ayrı bir bakış açısı ve çözüm tekniği uygulamaktır. Aile Mahkemeleri'ne atanacak hâkim ve SÇG'nin özelliklerine ve görevlerine bakıldığında, genel mahkemelerden ayrıldığı görülmektedir (Özel ve Tatar: 2008: 57). Fakat mahkemenin aile hukukunda uyumsuzluğun çözümünde uzman yardımından yararlanılması, 4787 sayılı kanunla ilk kez getirilen bir kural olmayıp 4721 sayılı Kanun'un 195. maddesindeki "Evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi veya evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyumsuzluğa düşülmesi halinde, eşler ayrı ayrı veya birlikte hâkimin müdahalesini isteyebilirler. Hâkim, eşleri yükümlülükleri konusunda uyarır; onları uzlaştırmaya çalışır ve eşlerin rızası ile uzman kişilerin yardımını isteyebilir" hükmüne dayanmaktadır (Filiz, 2009: 79-80). Aile mahkemelerinde alanında yetkin psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacılara ihtiyaç artmaktadır. Bu SÇG'nin görevleri gereği ilgili davalarda düzenledikleri raporların pek çok karara temel oluşturması, varlıklarını gerekli kılmaktadır. Her mahkemeye sözü edilen SÇG'nin istihdamının sağlanması bu tür davaların süreçlerinin daha iyi yapılandırılmasına olanak sağlayabilir.

Uzmanlık mahkemesi amacı ile kurulan Aile Mahkemeleri; ailenin ve içinde yaşayan bütün aile üyelerinin (kadın, erkek, çocuklar, ailede yaşayan diğer bireyler) mutluluğunun ve refahının gelişmesine katkı vermek hedefine sahiptir. Aile Mahkemeleri'nde görev alan bütün görevliler, dava ve işlem konusu olan sorunların saptanması,

gerçekçi ve geçerli çözümler üretecek kararların alınması odağında çalışmaktadır. Aileye yönelik hizmetler ve aile mahkemeleri; ailenin ve aile bireylerinin huzurlu bir ortamda ve eşitlik içinde yaşaması, ailede yaşanan sorunların çözümüne yardımcı olarak yaşam kalitesini yükseltmek, adalet, eşitlik ve özgürlük ilkelerini temel alarak ailenin; ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal ve psikolojik süreçlerden yararlanarak bilimsel ve mesleki çabalarla gelişmesi hedefine sahip olmalıdır (Cilga, 2005:10–11). Aile mahkemeleri, SÇG'nin bilimsel yaklaşım ve uygulamalarının katkısı ile yargılama görevinin yanı sıra aile çatısının korunmasına yönelik, koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler de alabilmelidir (Kılıç, 2013: 274). Aile mahkemesinde çalışan SÇG her türlü davada sorunları ilgili kişiden doğrudan dinleme, durumu çok yönlü değerlendirme ve tarafsız-doğru karar verme adına süreci raporlaştırdıkları için karar verme sürecinde önemli etkiye sahiptir. Aile mahkemesinde çalışan SÇG boşanma, velayet, evlat edinme, nafaka ve kişisel ilişki kurulması vb. davalarında her iki tarafla da görüşür, aile ve bireyleri arasında barışçıl bir politika izler, aile ve bireylerinin psikolojik, kültürel, siyasal özelliklerini dikkate alarak bir baskı unsuru oluşturmamaya özen gösterir.

Aile Mahkemesinde Çalışan SÇG'nin Görevleri

4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 5. Maddesinde aile mahkemelerinde görev alacak SÇG'nin görevleri şu şekilde belirtilmiştir.

1. Davanın esasına girilmeden önce veya davanın görülmesi sırasında, taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek,
2. Mahkemenin gerekli gördüğü halde duruşmada hazır bulunmak, istenilen konularla ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmek,
3. Mahkeme tarafından verilecek diğer görevleri yapmak (Gençcan, 2008:1579).

SÇG'nin, çocukları mahkemede duruşmaya hazırlama, çocukların görüşleri alınırken yanında bulunma, mahkemenin takdiri ile çocukların görüşlerini alma, boşanma, velayet, kişisel ilişki düzenlemesi³, evlat edinme, evliliğe izin davalarında çocuklar ve diğer taraflar ile görüşmeler gerçekleştirme, okul ve ev ziyaretleri yapma gibi görevleri vardır (Altındağ ve Sağlam, 2012: 6). Hâkimin gerek duyması halinde SÇG, taraflar arasındaki uyuşmazlığın ne olduğunu ve nereden kaynaklandığını araştırıp mahkemeye sunmak; taraflar dinlenirken duruşmada hazır bulunmak, tarafların psikolojik durumları hakkında görüş bildirerek; hâkimin verdiği koruyucu, eğitici ve sosyal önlemleri takip edip yerine getirerek mahkemeye yardımcı

olmaktadır. Aile mahkemesi hâkimi ayrıca bilinen uyuşmazlığın kaynağını öğrenmek, duruşmada söz alan tarafların psikolojik durumlarını anlamak ve bazen de verdiği koruyucu önlemleri yerine getirmek için SÇG'nden yararlanmaktadır (Özel ve Tatar, 2008: 59). Sözü edilen bu adımların her biri SİR için hazırlık niteliği taşımaktadır. Hâkim SİR istediği takdirde SÇG dava türüne göre çiftlerle, ailenin diğer üyeleriyle, çocuklarla, okul müdürü, sınıf öğretmeni varsa psikolojik danışma ve rehberlik birimi ile görüşerek görüşmelerini tamamlar. Görüşmeler çoğunlukla ev, iş ve okul ziyaretlerinde ya da duruşma salonlarında yapılmaktadır. Bu durumun bazı illerdeki adliye saraylarında SÇG' ne ait çalışma odası bulunmaması ya da mahkemelerin görüşme odalarına sahip olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Görüşmelerin duruşma salonlarında yapılması bazı adliye saraylarının fiziksel yetersizliğiyle ilişkilidir ancak duruşma salonlarının hiyerarşik bir düzene sahip olması, sorunların anlatılmasını ve insanların rahatlıkla kendilerini ifade etmelerini güçleştirmektedir. Duruşma öncesi duruşma salonunda yapılan görüşme, davayla ilgili korku ve kaygıyı arttırmanın yanında SÇG ile görüşmenin niteliğini ve karşılıklı iletişimi engelleyebilir. Bunun yanında SÇG hem görüşmeyi gerçekleştirme hem de SİR'i oluşturmak için gerekli bilgiyi elde etme aşamasında çok dikkat etmek zorundadır. Bu anlamda görüşme yerinin her iki tarafa da uygunluğu, o günün görüşmeye ayrılması, yazılan SİR için hassasiyet taşımaktadır.

3 3 Velayet hakkına sahip olmayan ya da çocuğu kendinden alınmış olan ana-babaya hukuk düzenince çocukla kişisel ilişki kurma hakkı tanınmıştır. Önceki kanunda sadece boşanmayla ilgili sınırlı iken şimdi çocuk ile anne-baba, çocuk ile üçüncü kişiler arasında kişisel ilişki kurma hakkı söz konusudur ve bu amaçla açılan davaya kişisel ilişki kurma davası denir (Serdar, 2007).

Aile Mahkemesinde Sosyal İnceleme Raporlarının Önemi

Sosyal inceleme raporu, uygulamada doğrudan çoğunlukla sosyal hizmet uzmanı tarafından hazırlanan bir çeşit mesleki raporlardır. Bu rapor müracaatçının işlevselliğini ve sosyal yönlerini tanımlar. Bir sosyal inceleme raporu gerçekler ve gözlemlerden oluşan bilgi verir. İyi bir raporun kısa, açık ve basit, kullanışlı, düzenli, gizliliğe uygun, tarafsız, uygun ve müracaatçının güçlü yönlerine odaklanma nitelikleri olmalıdır (Sheafor ve Horejsi, 2003: 247-249).

“SİR, çocuğun sosyal, duygusal ve bilişsel özelliklerini, başta ailesi olmak üzere içinde yaşadığı çevresel (akran grubu, okul, iş, mahalle, boş zaman olanakları gibi) koşulları, suçuna ilişkin bilgileri ve çocuğun toplumla bütünleşmesi için nasıl bir müdahalenin yapılması gerektiğini öngören belgedir. SİR çocuğun sistemler açıdan yaşam öyküsünü ve bunun hangi noktalarda kırılarak çocuğun suça yöneldiğinin değerlendirdiği araçlardır” (Uluğtekin ve diğ., 2004: 40). SİR, bireysellik özelliğinin görünür olduğu, bu unsurun varlığının sürekli vurgulandığı bir sosyal hizmet etkinliğidir. SİR ele alınan bütün özelliklerin somut düzeyde en önemli örneği ve uygulamadaki yansımasıdır (Uluğtekin, 2004: 89).

Kişinin dosyasına konan bu raporlar; kimlik bilgilerinin yanı sıra, olguya nasıl ulaşıldığı, kim tarafından getirildiği, ilgili kişiler, geliş/getirilme nedeni, sosyoekonomik, sosyopsikolojik durumunu da kapsar (Tomanbay, 1999: 246).

SİR hazırlanırken bilgi toplama ve müdahale süreci çok önemlidir. Bilgi toplama sürecinde; çocuk, aile, okul, işyeri,

içinde yaşadığı çevre yani çocuğun ilişkisi içerisinde olduğu tüm sistemlerin değerlendirilmesi gerekmektedir (Uluğtekin, 2004: 42).

SÇG'nin yaptığı iş (sosyal inceleme) esas olarak bir bilirkişi incelemesidir. Adalet Bakanlığı tarafından atanan SÇG bilirkişilik esasları çerçevesinde ceza adalet sisteminin ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir. SİR mahkemede hazırlanan çok önemli bir belge olduğundan yargılama makamı herhangi bir karar vermeden önce örneğin çocuğun kişilik yapısını SİR' den öğrenmelidir. Çocuğun aile, terbiye, okul durumu ve gidişatı, içinde yetiştiği ve bulunduğu şartlar ve bunun gibi önemli hususların bilinmesi zorunlu olduğundan bu hususların uzman tarafından araştırılması gerekir. İnceleme ve araştırma prensip olarak sosyal hizmet uzmanı, pedagoğ ve psikoloğlar/psikiyatru tarafından yapılmalıdır. SÇG yaptığı inceleme sonucunda hazırladığı raporu mahkemeye sunar ve bu raporun bir örneği taraflara verilir. Bu rapor ceza yargılama sisteminde bilirkişi raporu niteliğindedir. Ve bu raporlar mahkeme tarafından “takdiri delil” olarak dikkate alınır. Mahkeme rapor sonucunu esas alıp almamasını gerekçesi ile açıklar. SİR gerekçeli olmalı ve sonuçta bilirkişinin kanaatini de içermelidir (Yenisey ve diğ., 2011: 149-150).

SÇG iyi bir rapor yazabilmek için görüşme sırasında müracaatçıyı etkilemeyecek şekilde not almalı, elde ettiği bilgileri rapor haline getirirken, bilgisayarda yazıma hâkim olmalı, dil bilgisi ve imla kurallarına dikkat etmelidir. Rapor haline getirme aşamasında alınan bilgiler başlıklara ayrılmalı ve başlıklar iddialarla desteklenerek tartışılmalıdır.

Tarafların yorumları rapora işlenirken olay öyküsü kısmında alınan bilgilerin değiştirilmesine dikkat edilmeli, sonuç ve değerlendirme kısmında ise uzman kendi gözlem ve görüşlerini olay öyküsü kısımlarına dayandırarak yanıtmalıdır (Altındağ, 2014: 50).

SİR kapsamında incelenmesi gereken konular; hakkında inceleme yapılması talep edilen çocuğun doğumundan başlayarak geçirdiği gelişim aşamaları, fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve moral gelişim özellikleri, ailesinin toplumsal, ekonomik ve kültürel durumu, aile bireyleri arasındaki ilişki, okul ve iş ortamı ile boş zamanlarını değerlendirdiği çevre içinde bulunduğu hukuki durum ve adli mercilerin müdahalelerini gerektiren olaylar, inceleme sırasında uzmanlar tarafından tespit edilen davranışları, suçluluklarına ve topluma uyumsuzluklarına ve ya korunmaya muhtaç olmalarına neden olan etkenler hakkında bilgilerdir (Yenisey ve diğ., 2011:154).

Aile mahkemesindeki SÇG'nin temel görevi taraflarla görüşme yapıp bu görüşme sonucunda edinilen bilgileri kanaatleri ile tamamladıktan sonra raporu oluşturup mahkemeye sunmaktır. SÇG SİR'i yazmadan önce dava dosyasına ilişkin ön hazırlık yapar, dosyayı detaylı inceler. SÇG'nin ön bilgiyi görüşme öncesi alması hem taraflara dosyaya hâkimiyetle ilgili fikir verme hem de sağlıklı bir görüşme sonucunda elde edeceği bilgi ve gözlemleri raporuna daha net şekilde aktarma olanağı sağlayacaktır. SÇG dosya türüne göre (velayet, boşanma, kişisel ilişki düzenleme, evlat edinme) görüşmenin hangi ortamda daha sağlıklı olacağına karar verir. SÇG dosyayı incelerken

kısa notlar almalı, görüşmede taraf hakkında bilgisi olduğu konusunda güven vermelidir. Görüşmelerde hakim karar doğrultusunda hareket etmeli, raporlarında inisiyatif kullanmayı ve kanaat bildirmeyi önemsemelidir. Mahkeme sürecinde görüşmeler ya adliye ortamında ya da tarafların evlerinde yapılmaktadır. Güvenlik riskinin söz konusu olabileceği durumlarda taraflar adliyeye çağrılarak görüşmeler yapılmaktadır. SÇG, görüşme öncesinde tarafları arayarak görüşme için uygun gün ve saati belirlemektedir. Belirlenen vakitte adliyede çoğunlukla görüşme odaları olmadığı için müsaitse duruşma salonu ya da hâkim odasında görüşmeler yapılır. Evde yapılan görüşmeler de aynı şekilde uygun gün ve saat belirlenerek gerçekleşir. Ev görüşmeleri velayeti söz konusu olan müşterek çocuğun hem anne-baba yanında hem de ev ortamında daha sağlıklı bir şekilde gözlenmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca SÇG tarafından çocuğun adliye ortamından olumsuz etkilenmesinin de önüne geçilmektedir. Görüşme yapılan kişilere bakıldığında bu görüşmeler ebeveynle görüşme, çift görüşmeleri ve çocuklarla görüşme olarak sınıflandırılır (Altındağ, 2014: 46-47).

ÇALIŞMANIN AMACI

Aile mahkemelerinde verilecek kararların oluşturulması için SİR büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın amacı farklı disiplinlerden gelen uzmanların SİR yazım sürecine ilişkin değerlendirmelerini alarak, SİR yazım sürecinin daha iyi olmasına yönelik olarak konuyu tartışabilmektir.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada nitel yöntem kullanılmış, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla SÇG ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Fenomenolojik yaklaşımın tercih edildiği bu çalışmada aile mahkemelerinde hazırlanan SİR'lere ilişkin SÇG'nin deneyimleri ve değerlendirmeleri ortaya konmaya çalışılmıştır. İnsanların bakış açılarını, deneyimlerini, duygularını ve algılarını ortaya koymakta kullanılan ve oldukça güçlü bir yöntem olan görüşme (Yıldırım ve Şimşek, 2008) bu araştırmada SÇG'nin deneyim ve değerlendirmelerinin belirlenmesi amacıyla tercih edilmiştir. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler döne döne okuma yapılarak, tümevarımsal analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında Ankara Adliyesi Aile Mahkemelerinde çalışan toplam 31 uzman içerisinden gönüllülük esasına dikkate alınarak ölçüt örnekleme yöntemi ile 5'i psikolog, 5'i pedagoğ, 5'i sosyal çalışmacı toplam 15 görevli çalışma grubunu oluşturmuştur. Her bir SÇG ile yapılan görüşme yaklaşık 30-40 dakika sürmüş ve SÇG'nin ifadeleri birbir not edilerek kayıt altına alınmıştır. Görüşme esnasında ses kayıt cihazı kullanılmamıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu Ankara Adliyesi'nde görev yapan 15 SÇG oluşturmuştur. Çalışmanın Ankara Adliye Sarayı'nda yapılmasının temel nedeni mahkeme sayısının ve bu mahkemelere bağlı olarak çalışan SÇG sayısının çok olmasıdır. Ankara Adliye Sarayı'nda Aile Mahkemesi sayısı 11 tane olup her daireye ait bir kalem, iki hâkim odası ve

bir de duruşma salonu bulunmaktadır. Her mahkemede SÇG bulunmaktadır. Aile mahkemesinde çalışan toplam SÇG sayısı 33'tür. Bazı mahkemelerde çeşitli sebeplerden (doğum, evlilik, psikolog, pedagoğ ve sosyal çalışmacıların ayrılması ya da yerine daha atanamaması) dolayı sayı dönemsel olarak düşmektedir. Araştırma 2014 yılı Aralık ayında yürütülmüştür.

Katılımcıların 10'u kadın, 5'i erkektir. SÇG'nin ortalama yaşları 36,3, toplam hizmet süreleri ise 8,5 yıl olarak bulunmuştur. Bu SÇG'nin 5'i psikolog, 5'i pedagoğ ve 5'i de sosyal çalışmacıdır. Aile Mahkemesi Kanunu 5. maddeye göre psikolog, pedagoğ ve sosyal çalışmacının aile mahkemelerinde çalışabilmesi için evli ve çocuk sahibi olmaları ve alanında lisansüstü eğitim yapmış olmaları tercihen gerekmektedir. Araştırmaya katılanların bu özellikleri taşıdığı görülmektedir. Yaklaşık yarısı -7 kişi- lisans, 8 kişi ise lisansüstü eğitime -yüksek lisans ve doktora derecesine- sahiptir.

Bulgularda alıntılarında yer verdiğimiz SÇG'ne katılımcı numaraları branşlarına göre (psikolog, pedagoğ ve sosyal çalışmacı) verilerek, kendi içerisinde ayırarak PS1, PS2..., PD1, PD2... SÇ1, SÇ2... diye 5'e kadar kodlanmıştır. Bu şekilde kodlanmasındaki amaç farklı disiplinlerden olan görevlilerin verdikleri yanıtlara göre çalışma alanlarının, lisansüstü eğitimlerinin ve görevlerinin alana ve SİR'e etkisini belirlemektir.

Mahkemede çalışan SÇG'nin gerek kendi içlerinde gerekse mahkeme hâkimi ile ekip olarak çalışmasının verimliliği artıracağı ifade edilmektedir (Altındağ ve Sağlam, 2012:430-431). Ancak mahkeme SÇG'nin hukuki

Tablo 1. Araştırma Katılımcılarının Nitelikleri

Sıra	Yaş	Cinsiyet	Öğrenim durumu	Görevi	Hizmet süresi	Medeni durum	Çocuk
1	47	Kadın	Doktora (Klinik Psikoloji)	Psikolog	8,5	Bekâr	Var
2	36	Kadın	Yüksek lisans (Aile Dan.)	Psikolog	9	Evli	Var (2)
3	34	Kadın	Yüksek lisans (Aile Dan.)	Psikolog	9	Evli	Var (2)
4	33	Kadın	Yüksek lisans (Klinik Psikoloji)	Psikolog	9,5	Evli	Yok
5	29	Kadın	Lisans	Psikolog	7	Evli	Var (1)
6	41	Kadın	Lisans	Pedagog	7	Evli	Var (2)
7	35	Erkek	Doktora (Çocuk Gelişimi)	Pedagog	10	Evli	Var(1)
8	35	Kadın	Lisans	Pedagog	3	Evli	Var (2)
9	34	Erkek	Lisans	Pedagog	10	Evli	Var (1)
10	32	Erkek	Lisans	Pedagog	10	Evli	Var (1)
11	44	Kadın	Lisans	Sosyal Çalışmacı	9	Evli	Var
12	42	Kadın	Lisans	Sosyal Çalışmacı	10	Evli	Var (1)
13	38	Erkek	Doktora (Sosyal Hizmet)	Sosyal Çalışmacı	10	Evli	Yok
14	33	Erkek	Yüksek Lisans (Çocuk Gelişimi)	Sosyal Çalışmacı	10	Evli	Var (1)
15	32	Kadın	Yüksek Lisans (Aile Dan.)	Sosyal Çalışmacı	6	Evli	Var (1)

statülerinin halen tam olarak açıklanmamış olmasının SÇG açısından önemli bir sorun olduğu ortadadır. Ayrıca ihtisas mahkemeleri olmalarına karşın ve kanunda aile mahkemelerinde çalışacak olan hâkimler ve SÇG için evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapmış olma durumlarının tercihe bırakılması da bir başka eksiklik olarak değerlendirilmektedir (Altındağ ve Sağlam, 2012:430-431). Buna karşın mahkemede çalışan SÇG'nin önemli bir kısmının lisansüstü eğitim almış olması SİR'in etkililiğini arttıracak bir unsur olarak değerlendirilebilir. 4787 Sayılı Aile Mahkemeleri'nin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 3. ve 5.maddesinde "aile mahkemesinde çalışan SÇG aile alanında/hukuku ile lisansüstü eğitim yapmış olanlar arasından atanmaktadır" ibaresi bulunmaktadır. Lisansüstü eğitim almış/alan SÇG'nin aile hukuku ile uzmanlaştıkları spesifik konularda bilgi, beceri ve değerlerini alana aktarmaları beklenmektedir.

Veri Toplama Süreci ve Analizi

Ankara Adliye Sarayı Aile Mahkemesi'nde çalışan SÇG' nin SİR yazım süreçlerini belirlemek üzere geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formunda SİR'in sahip olması gereken özellikler, SİR yazım süreci ve SİR yazımını etkileyen iç ve dış nedenlere ilişkin durumu ortaya koymak üzere sorular sorulmuştur. Derinlemesine görüşmeler 2014 yılı Aralık ayı içerisinde araştırmacılar tarafından tamamlanmıştır. Görüşmeler adliyedeki mahkeme salonu, hakim odası, kafeterya gibi ortamlarda gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama işlemi tamamlandıktan sonra nitel veriler tümevarımsal analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz işlemi yapabilmek amacı ile çalışmaya katılan SÇG' ne katılımcı numaralarını görevlerine göre (psikolog, pedagoğ ve sosyal çalışmacı) kendi içerisinde ayırarak PS1, PS2..., PD1, PD2... SÇ1, SÇ2... diye 5' e kadar kodlanmıştır. SÇG'nin kodlama işlemi yapıldıktan sonra her bir görüşme formu bu kodlamalar esas alınarak analiz edilmiş ve ayrı ayrı her soru için alınan cevaplar incelenmiştir. Verilerin işlenmesi ve çözümlenmesi araştırmacılar tarafından yapılmış, araştırmacılar tüm görüşmelerin içeriklerini birkaç kez okuyarak temaları belirlemiş ve SİR yazım sürecini etkileyen konuları analiz etmişlerdir. Elde edilen veriler, yansızlığı göstermek ve SÇG'nin konu hakkındaki görüşlerini kendi ifadeleri ile aktarmak amacıyla doğrudan alınlarla sunulmuştur.

BULGULAR ve YORUM

Bir uzmanlık mahkemesi olarak ortaya çıkan aile mahkemelerinde farklı bilim dallarında eğitim almış profesyonellerin ekip olarak çalışmalarının, aile mahkemesinin alanına giren konularda ortak hedefe yönelebilmeleri ve eğitimleri süresince aldıkları bilgi ve becerilerini uygulamaya aktarabilmelerinin oldukça önemli olduğu Cılga (2008:148) tarafından belirtilmiştir. Bu da SİR'in verimliliğini arttırıcı bir unsur olarak değerlendirilebilir.

İstanbul Fatih Adliyesi 1. Aile Mahkemesi'nde 2005-2007 yılları arasında verilen velayet kararlarında yer alan uzman raporlarının değerlendirildiği çalışmada mahkemelere uzman

atamalarının yapıldığı ilk iki yılda velayet davalarının yalnızca % 13,74'ünde SİR bulunduğu belirlenmiştir (Ziyalar ve Altuntaş, 2011: 140-142). Ancak bugün SİR'in özellikle velayet davalarında yoğun biçimde dosyalarda yer aldığı SÇG tarafından ifade edilmiş ve bu durum süreç içinde uygulamanın yerleştiği şekilde değerlendirilmiştir.

SİR; etkisi yüksek ve çok yönlü bir rapor

SİR hazırlanırken genel hatlarıyla dava hakkında bilgiler, tarafların özgeçmişleri, süreçle ilgili bilgiler verilip değerlendirme yapıldığı görülmektedir.

SİR kurguları erkek SÇG tarafından standart yapılırken, kadın SÇG'nin daha detaylı ve spesifik hazırlık yaptıkları görülmüştür. Kadın SÇG SİR'i baştan yapılandırmak yerine sordukları sorular ve aldıkları cevaba göre yaklaşımlarını belirlemektedir:

SÇ5: *Dosya numarası, taraflar, dava konusu, geliş nedeni, görüşme yeri tarihi ve görüşülen kişiler, kişisel bilgiler, davacı/davalı ile yapılan görüşme (bu başlığın altında evlilik ve velayet hakkındaki görüşler diye alt başlık açıyorum), sağlık durumu, ekonomik durumu, konut durumu, değerlendirme ve sonuç*

PS4: *Raporda; taraflara ait genel bilgiler (yaş, doğum yeri, sağlık durumu, eğitim durumu, çalışma durumu vb), yaşadıkları evin durumu, kök aile hakkında bilgilerden oluşan bölüm, tarafların evlilik öykülerinin özeti, dava konusundaki görüş ve düşüncelerinin bulunduğu bölümler bulunuyor. Bölümlerin ardında değerlendirme bölümünde yer veriyorum. Değerlendirme*

bölümünde taraflara, çocuğa, yaşadıkları yere ve ilgili diğer kişilere (var ise) ilişkin değerlendirme, dava konusundaki taleplerin değerlendirmesine ilişkin açıklamalar yapıyorum. Dava konusundaki görüşlerimi bildiriyorum. Koruyucu, önleyici tedbirler, görüş ve önlemlere yer veriyorum. Değerlendirme bölümünde kesin ve katı ifadeler kullanmamaya dikkat ediyorum. (Gerekli durumlar dışında)

PD4: *Dosya no, dava konusu, davacı ve davalı, duruşma tarihi, görüşme tarihleri, görüşme yapılan kişiler, görüşme yapılan yer, tarafların kişisel bilgileri, davacı ve davalı ile yapılan görüşmeler, müşterek çocuklarla yapılan görüşmeler, konut ve çevre durumu ile sonuç ve değerlendirme bölümlerinden oluşan bir kurgu kullanıyoruz, bu çerçevede elde edilen bilgiler rapora geçiriliyor.*

Bazı katılımcılar ise SİR kurgusunun mahkemeye göre değiştiğini, her dosyanın kendi özgünlüğü içinde ele alınarak hazırlandığına dikkat çekmiştir.

SÇ3: *Her dosyayı kendi içinde ele alıp, bütüncül bakış açısı ile analiz etmeye çalışıyorum.*

SÇ4: *Hazırladığım SİR çalıştığınız mahkemeye göre değişiklik gösteriyor.*

SİR içeriği ve hazırlanmasına ilişkin olarak SÇG'nin görüşleri değerlendirildiğinde şeklen bazı farklılıklar bulunsa da genelde aynı bilgilere ulaşmaya özen gösterildiği, SÇG tarafından hazırlanan raporda aileyi tanımaya yönelik tanıtıcı ve tanımlayıcı bilgilere yer verilmeye çalışıldığı belirlenmiştir. Bu durum farklı kişiler tarafından hazırlanıyor olsa da SİR'de ortak bir

standart oluşturulması adına önemli bir durum olarak değerlendirilebilir. SÇG tarafından ortak bir SİR formatının kullanılmaması bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

SİR çeşitli durumlarda farklı içerikteki davalar için hazırlanmaktadır ve bu davalar SÇG tarafından velayet, kişisel ilişki düzenlemesi, evlat edinme, 6284 (Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun) olarak belirtilmiştir.

PS4: *Ağırlıklı olarak velayet ve şahsi ilişki davalarında rapor hazırlıyorum. Evlat edinme dosyalarının tümü tarafımıza veriliyor ancak sayıca az olduğu için ağırlıkta olmuyor.*

Diğer bir alan ise boşanma durumuyla ilişkili davalar olarak belirtilmiştir.

PD4: *Boşanma davalarında geçimsizliğin nedenleri, tarafların sulh ihtimalleri, anlaşmaları yönünde çaba ile velayet ile kişisel ilişki konularında, evlat edinme davalarında, nafaka davalarında çocuk tanık olarak gösterildiğinde tarafların uzlaşmaları hususunda rapor hazırlıyoruz.*

SİR hazırlanan diğer bir alan çocuk refahı alanı olarak ortaya çıkmıştır:

SÇ2: *Ana-baba rızası aranması, aile yanına yerleştirilmiş bir çocuğun yeniden biyolojik ailesine teslim edilmesi zorluyor.* **PS1:** *Her iki ebeveynin de ihmali ve istismarının söz konusu olduğu dosyalarda. Çocuk için en uygun seçenekleri belirlemek (bu bazen 3. kişiyi vasi olması ya da kurum tarafından koruma altına alınması da olabiliyor) daha güç oluyor.*

Farklı katılımcılar ise dosya türü yerine dosyanın içeriğinin öncelikli olduğuna dikkat çekmektedir.

PS2: *Dosya türünden ziyade dosyanın içeriği, tarafların ve çocuğun/çocukların mevcut durumu önemli. Dosyadaki tarafların/çocuğun özellikleri, gereksinimleri ve yaşam koşullarına bağlı olarak bazı dosyalarda uygun bir değerlendirme yapmak zorlayıcı olabiliyor*

SİR hazırlanırken öncelikle SİR için daha iyi veri toplama, görüşmenin sağlıklı ve tam olarak yapılması ve özellikle evlat edinme, velayet vb. dosyalarda mutlaka ev ve iş yeri ziyaretleri yapılmalıdır. Ev ziyaretleri, velayet, kişisel ilişki düzenlemesi ve evlat edinme dosyalarında mutlaka yapılırken, işyeri ziyareti nadiren yapılmakta zaman-araç ve personel sıkıntısı yapılamamasının nedenlerindedir.

PS1: *İş yeri ziyaretinden kasıt bireylerin çalıştığı iş yeri ise şu ana kadar iş yeri ziyareti yapmadım. Çocuğun devam ettiği okul ya da bireylerin tedavi gördükleri hastane ziyaretlerini yapmaya özen gösteriyoruz. Ev ziyaretleri, velayet, kişisel ilişki düzenlemesi ve evlat edinme dosyalarında mutlaka yapılıyor.*

PS2: *Dosya türünden ziyade dosyanın içeriği, tarafların ve çocuğun/çocukların mevcut durumu önemli. Dosyadaki tarafların/çocuğun özellikleri, gereksinimleri ve yaşam koşullarına bağlı olarak bazı dosyalarda uygun bir değerlendirme yapmak zorlayıcı olabiliyor.*

PD1: *Hayır, zaman ve personel sıkıntısı var.*

PS4: *Velayet, şahsi ilişki ve evlat edinme dosyalarında ev incelemelerini*

daha çok önemsiyorum. İş yeri ziyareti nadiren yaptığım bir inceleme türü. Bunun yerine okul ziyaretleri gerekebiliyor. Bu ziyaretlerden sonra raporu hazırlıyorum.

SÇ5: *Her zaman değil, dosya sadece geçimsizlik nedenleri veya uzlaşma sağlanması konusunda gelmişse ev, iş yeri ziyareti yapmıyorum.*

Bir katılımcı buna karar verenlerin hâkimler olduğunu belirtmektedir.

PS5: *Hâkimler ev ziyareti yapın derse yapıyoruz, istemezlerse yapmıyoruz, bizim takdirimizde değil maalesef, gitmemiz gerektiğini söylesek de gönderilmiyoruz, hakimden hakime değişen bir uygulama.*

Buradan anlaşılıyor ki hakimler tarafından SİR'in önemi ve gerekliliği tam olarak anlaşılammıştır. SİR yazım sürecinde ev ve işyeri ziyareti yapılması gerekliliği hakime göre değişiklik göstermektedir; bazı hakimler SİR'e gerek görürken bazıları gerek görmemektedir. Uluğtekin ve diğ. (2004: 41) çalışmasında da ev ziyaretlerinin genellikle gerçekleşmediği görülmektedir. Katılımcıların birçoğu ev ziyaretini mutlaka yapmaya özen göstermektedir, çocuğun okuluna ziyaret yapılmakta ancak işyeri ziyareti yapılmamaktadır.

Uluğtekin' in (1993) araştırma bulguları; SİR'in hazırlanmasında oldukça önemli olan ev ziyaretlerinin genellikle gerçekleşmemiş olduğu ve bilgilerin çoğunlukla çocuk ile yapılan görüşmelerden elde edilmiş olduğunu göstermektedir. Bilgiler arasında ailenin sosyal ve ekonomik özellikleri ile aile-çocuk ilişkileri daha fazla yer alırken, çevreyle ve çocukla ilgili toplumdaki diğer sistemlere

ilişkin bilgilerin çok zayıf kaldığı; hatta hiç yer almadığı görülmüştür (Uluğtekin ve diğ. 2004: 40-41).

Görev alınan dosyalar ve SİR hazırlama sürecine ilişkin veriler incelendiğinde SÇG'nin çocuk ile ilgili hemen her davada, aile ile ilgili olarak da psiko-sosyal sorunların ele alındığı bütün davalarda görev aldıkları belirlenmiştir. SÇG'nin aile ve çocuk konularının ele alındığı yargılama süreçlerinde yer alması son derece olumlu bir durum olarak değerlendirilmiştir.

SİR'in mahkemelerde alınan kararlarda oldukça etkili olduğu farklı katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

SÇG'nin hukuki konumu ve çalışma mevzuatları konusunda önemli eksiklikler olduğu ifade edilse de, aile mahkemelerinin kurulmasından sonra mahkeme bünyesinde görev alan SÇG'nin özellikle velayet, kişisel ilişki, evlat edinme, evlenmeye izin ve ayrılık kararı gibi konularda SİR hazırladıkları ve hazırlanan bu raporların Yargıtay tarafından da dikkate alınarak yerel mahkemeleri bağlayıcı içtihatlar oluşmasının sağlandığı belirtilmiştir (Gençcan, 2008:1578 ve Topal, 2008).

Kadın SÇG yazdıkları SİR'in dikkate alındığını ve özellikle velayet ve kişisel ilişki düzenlemede oldukça etkili olduğunu belirtmiştir. Hatta SÇG "*Yargıtay, rapor olmamasını geri gönderme nedeni olarak görüyor*" diye belirtmiştir. Erkek bir SÇG yazdıkları SİR'in etkili olduğunu ve özellikle velayet davalarında dikkate alındığını belirtmiştir, bir erkek SÇG ise boşanma davalarında etkili olmadığını belirtmiştir. Her üç meslek grubu da (psikolog, pedagoğ ve sosyal

çalışmacılar) yazdıkları raporların etkili olduğunu düşünmektedir.

ŞÇ4: *Oldukça etkili olduğunu düşünüyorum. Hakim tarafları çok kısa süre duruşmada dinleyebiliyor, oysaki tarafların anlatacakları pek çok şey oluyor. Bu nedenle hâkimlerimiz bizim gözlemlerimizi dikkate aldıklarını düşünüyorum.*

PD4: *Velayetin belirlenmesi veya velayeti değiştirmeye gerektirir bir durum olup olmadığının tespiti hususunda oldukça etkili olduğunu ve hâkimin kafasında durumun netleşmesinde raporun niteliğine göre etkili olduğunu düşünüyorum.* **PS4:** *Özellikle velayet ve kişisel ilişki dosyalarında büyük ölçüde etkili olduğunu düşünüyorum.*

ŞÇ3: *Boşanma davaları dışında yüzde yüz etkili olduğunu düşünüyorum.*

PS2: *Bu durum her aile mahkemesinde değişiyor. Benim çalıştığım aile mahkemesinde hâkimler çok büyük çoğunlukla raporumu göz önüne alıyor, rapor doğrultusunda karar veriyor.*

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde hazırlanan SİR'in mahkemeler tarafından dikkate alındığı ve yüksek mahkemenin de hazırlanan raporları titizlikle ele aldığı anlaşılmaktadır. Hazırlanan SİR'in mahkeme ve yüksek yargı hakimleri tarafından önemsenmesi aile ve çocuğun yargılama süreçlerinde daha az örselenmesini ve raporu hazırlayan SÇG'nin de çalışma motivasyonlarını arttırıcı bir unsurdur.

Sosyal İnceleme Raporlarının İçeriği

SİR formel bilgiler, değerlendirme ve müdahale kısımlarından oluşur. Formel

bilgiler kısmında yasal dayanaklar, kimlik bilgileri, kullanılan kaynaklar ve bilgi toplama yöntemleri yer alır. SİR' in esas gövdesi "değerlendirme" ve "müdahale" ana bölümleridir. Değerlendirme bölümü; suça ilişkin bilgileri bireysel özellikler, çevre (toplumsal yapı, kültür) ve aileye ilişkin bilgiler, okul, iş, arkadaş grubu ve boş zamanları değerlendirmeye ilişkin bilgiler, suçun ortaya çıkışı ve suçun denetlenmesi" ne ilişkin sonuç-değerlendirme alt bölümleri bulunur. Müdahale bölümü ise "değerlendirme" bölümünün özellikle son alt bölümde yer alan sonuç-değerlendirmelere dayalı olarak geliştirilen "planlı değişme süreci" nin de bir evresini oluşturmaktadır (Yenisey ve diğ., 2011: 173-175).

SÇG tarafından hazırlanan SİR'in çocuğun ekonomik ve sosyal durumu, aile yapısı, eğitim yapısı, arkadaş çevresi, yaşam öyküsü ve geleceğe ilişkin eğilimleri ile ilgili olarak mahkemeyi bilgilendirmeye yönelik olması gerektiği ifade edilmektedir (Asma, 1998). Yüksek yargı hakimleri tarafından sosyal inceleme raporlarında; tarafları "tanıtıcı" açık kimlik bilgileri (Nüfus bilgileri-anne/baba-kardeşler-yaş-meslek-sağlık-öğrenim-ekonomik durum ve dava ile ilgili sair özellikler), tarafların "evlilik öncesi" kısa yaşam öyküleri, tarafların kısa "evlilik öyküsü", taraflarla gerçekleştirilen görüşmelerin metinleri, taraflarla yapılan görüşmeler, çocuklar ile yapılan görüşmeler, tarafların evlilikleri, birbirleri ve çocukları hakkındaki beklentileri, tarafların dava ile ilgili belirlenen sorunları, yaşadıkları evin özellikleri, yaşadıkları sokak-mahalle ve semtin dava ile ilgili özellikleri, değerlendirme

ve varsa önerileri şeklinde başlıklara yer verilmesi gerektiği de belirtilmektedir (Gençcan, 2008:1578). Aile mahkemelerinde hazırlanan SİR'in neredeyse tamamında her iki ebeveyn ve çocuk görüşmelerine yer verildiği ve evlilik öyküsünün aktarıldığı, raporların % 24,7'sinde ev incelemesi yapıldığı, % 17,6'sında ise kök aileler ile görüşmeler yapıldığı ayrıca % 11,8'inde ise çocukların okullarının ziyaret edildiği belirlenmiştir (Ziyalar ve Altuntaş, 2011: 140-142). SÇG tarafından hazırlanan SİR' de ev ve okul ziyaretleri yapılmadan rapor hazırlanmasında ulaşım konusunda gerekli hukuki ve mali alt yapının oluşturulmamasının etkili olduğu söylenebilir.

Aşağıdaki alıntılar SİR'lerin içeriğini çok yönlü bilgilerin oluşturduğu görülmektedir.

SÇ2: *Tanıtıcı bilgiler (eğitim, sağlık, sosyo-ekonomik durum), evlilik hikayesi ve davaya ilişkin görüşleri (çiftlere ait), çocuklarla yapılan görüşmeler, varsa okul incelemeleri ve akrabalara ait bilgiler, değerlendirme ve sonuç*

PS4: *Kök aile bilgilerine yer veriyorum. Anne – baba hakkında nerede yaşadıkları, ne iş yaptıkları, kardeşler hakkında evli olup olmadıkları, nerede yaşadıkları, ne iş yaptıkları konularına yer veriyorum. Ayrıca aile ilişkilerinin nasıl olduğu, düzenli görüşüp görüşmedikleri konularında da bilgi veriyorum.*

Farklı olarak sosyo-kültürel durumla ilgili bilgilere de yer verildiğine dikkat çekilmiştir.

PS2: *Yer veriyoruz. Dosyanın özelliklerine göre aile bilgilerinin niteliği değişebiliyor. Genellikle ailenin sosyo-kültürel*

durumu ve dikkat çeken kuralları vs.' ne de yer veriyorum.

PD2: *Yaş, cinsiyet, eğitim durumları, ekonomik durumları, sağlık durumları, ikamet durumları, iletişimleri...*

SİR'nda kişinin iş ve gelir durumuyla ilişkili bilgilere mutlaka yer verilmektedir:

SÇ4: *Evet, kişinin ne iş yaptığı, yaptığı işten ne kadar gelir elde ettiği, sosyal güvencesinin olup olmadığı, hangi saatler arasında çalıştığı ve izinli olup olmadığı günlere yer veriyorum*

PS4: *Görüştüğümüz kişinin ne iş yaptığı, çalıştığı yer, ne kadar süredir bu iş yerinde çalıştığı ve ne kadar gelir elde ettiği konusunda bilgilere yer veriyorum. Çalışma gün ve saatleri, hangi günler izinli olduğu, vardiya ve nöbet durumu var ise tümünü belirtiyorum. (Velayet dosyalarında mesai saatleri ve izin günlerini daha detaylı alıyorum).*

SİR' de kişinin öğrenim durumuyla ilgili bilgilere mutlaka yer verilmektedir.

PS1: *Evet. Hangi okuldan mezun olmuş. Okulu yarıda bırakmışsa hangi nedenlerle bırakmak zorunda kalmış. Devam etmeyi düşünüyor mu? Devam ediyor mu?*

PD3: *Evet, ilk, orta, lise, lisans, yüksek lisans bilgileri alınıyor, eğitim durumu, mezun olduğu okul, öğrenci ise sınıfını soruyorum*

PD5: *Evet, yer veriyoruz, tanıtıcı bilgiler kısmında bu bilgilere yer veriyoruz.*

SİR'de kişinin yaşadığı yerin özellikleri, sosyal çevre, fiziki özellikler vb. bilgilere yer verilmektedir.

PS1: *Evet. Hangi semtte, evin kaç odası var, ısınma sistemi nasıl, evde kimler*

kalıyor, kaç yıldır bu evde yaşıyor, ev değişikliği planı var mı? (Korunma kararı varsa semt bilgisi vermiyoruz).

İki katılımcı yaşanan yere ilişkin çocuğun refahını temel alan bir yaklaşımla topladıkları çok yönlü bilgiyi ayrıntılarıyla anlatmıştır:

PS2: *Evet. Yaşadığı semtin özellikleri, çevrede okul var mı, çocuğun ciddi kronik bir hastalığı varsa sağlık kuruluşlarına ulaşımı nasıl, semtin çocuk üzerindeki olası etkileri, risk faktörleri var mı? Yaşanılan evde günlük yaşam için gerekli asgari düzeyde araç-gereç mevcut mu, ev düzenli/temiz mi, çocuğun gelişimsel dönemi göz önüne alınarak ihtiyaçlarını karşılayabilecek araç – gereç var mı? Çocuğun güvenliği için önlemler alınmış mı? vs. bunlara bakıyorum.*

PD3: *Evet, semt mahalle, apartman mı yoksa gecekondü mu, evin fiziksel şartları, gerekli eşyaların mevcut olup olmadığı, evin hijyen konularına uyup uymadığı, çocuk için bir odanın tahsis edilip edilmediği, evin bulunduğu çevrenin sosyo ekonomik durumu tespit ediliyor*

Hazırlanan SİR'de aile bireylerinin yaşam, eğitim ve çalışma alanlarına ziyarete gitme konusunda bazı problemler olduğu belirlenmiştir ve bu durumun SÇG'nin adliye dışındaki çalışma usul ve esaslarının net olmamasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Adliye dışı görevlendirmelerde net bir çerçevenin olmaması mahkemelere özgü farklı uygulamalara yol açabileceği gibi SÇG'nin maddi olarak zor durumda bırakılmasına da yol açabilir.

SİR'de kişinin sağlık durumuna, hastalık öyküsü, tedavi ve değerlendirmeye mutlaka yer verilmektedir.

PS2: *Evet bireyin çocuğun bakımını üstlenmesini engelleyecek bir sağlık sorunu var mı? ya da boşanmada evlilik ilişkisini olumsuz etkileyecek bir sağlık sorunu var mı? Kullandığı ilaçlar, geçmişte aldığı tedaviler, tedavi sonlanmışsa doktor tarafından mı sonlandırılmış yoksa birey kendi kararıyla mı tedaviyi kesmiş? Bireyin sağlık sorunu, çocuğun gelişimini olumsuz etkileyecek ya da çocuğun bakım ihtiyaçlarının karşılanmasına mani olarak çocuğun risk altına girmesine sebep olacaksa, değerlendirme raporunda bunu belirterek velayetin sağlık durumu nedeniyle o ebeveyne verilmesinin çocuk yararına olmayacağını belirtiyorum. Sağlık durumu, hastalığı bu sorumluluklarını yerine getirmesine engel değilse, çocuğun gelişimini tehlikeye düşürmüyorsa, bu durum göz önüne alınarak velayet de bu ebeveyne verilebilir. (Kişisel ilişki için de aynı şey geçerli)*

PS4: *Evet. Görüştüğüm kişinin fiziksel ve ruhsal açıdan bir sağlık sorunu bulunup bulunmadığı, var ise bunun yaşamını kısıtlayıcı bir etkisi olup olmadığı, sürekli ilaç kullanımı gerektiren bir sorun olup olmadığı, gibi konularda bilgi ediniyorum ve raporda belirtiyorum. Çocuk veya evlilik birliğini etkileyecek bir durum olmadığına bakıyorum. Çocuğun bakım ve gözetimini sağlamasına engel bir durum mu? Ya da evlilik birliğinin sonlanmasında bir etkisi var mı? Bunları da değerlendiriyorum. Bazı durumlarda bu konu çok*

önemli olabilirken bazı dosyalarda yalnızca genel bilgi niteliğinde olabiliyor.

SÇ4: *Evet kişinin daha önce herhangi bir hastalık geçirip geçirmediği, daha önce gördüğü tedavilere dair bilgiler ile sigara, alkol vs. alışkanlıkları olup olmadığına daha önce herhangi bir sebeple psikolog ya da psikiyatrik destek alıp almadığını raporda yazıyorum.*

SİR Hazırlamay Etkileyen Koşullar

SGÇ içinde SİR hazırlamada lisans bilgilerinin yetersiz olduğunu belirtenler olmuştur. Lisansüstü eğitime ek olarak alana yönelik örneğin yasal düzenlemeler, uygulama bilgisi, çocuğun gelişimsel görevleri gibi bilgiye de gereksinim duyulduğu belirtilmiştir.

SÇ5: *Evet, eğitim programında SİR yazımı, içeriği, konusunda ayrıntılı bilgi aldım, bu bilgileri dosyanın içeriğine uygun olarak bölüm başlıklarını uzun ya da kısa tutarak yazıyorum. PS1: Lisans bilgileri yeterli değil. Çalıştığın alanla ilgili lisansüstü eğitim ise oldukça yararlı oluyor. Hem eğitimin, hem uygulamanın paralel gitmesi bilgileri pekiştiriyor. Çalışırken arkadaki kuramsal desteği güçlendirme, ilerletme imkânı sağlıyor. SÇ4: Rapor hazırlarken çalıştığım kurumda ilk atanan kişilerden olmam nedeniyle zorlandığımı düşünüyorum. Sosyal hizmet okuduğum halde lisansta rapor yazma ile ilgili çok fazla bilgi verilmediği için bu konuda bilgi ve donanımı yeterli bulmuyorum. Raporlar konusunda belirli bir formatın bulunması da eksik buluyorum.*

Uluğtekin (2004: 92) bir sosyal hizmet etkinliği olan SİR'in müracaatçıların gereksinimlerinin ayrıntılı olarak ele

alınıp değerlendirildiği resmi belgeler olduğunu belirtmektedir. Bilgi toplama sürecinde; çocuk, aile, okul, işyeri, içinde yaşadığı çevre yani çocuğun ilişki içerisinde olduğu tüm sistemlerin değerlendirilmesi gerekmektedir. SİR'in en önemli özelliğinin sosyal hizmet mesleğinin etkinliği olması ve raporların temelinde sosyal hizmetin teorik çerçevesi ve uygulama esaslarının bulunması olduğunu belirtmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, birey ya da aileyle çalışırken sosyal hizmetin müdahale aşamalarından birisi veri toplama ve analizi (ya da sosyal inceleme) aşaması olarak adlandırılan aşamadır. Bu aşamada müracaatçı ve çevresiyle ilgili bilgiler toplanır ve analiz edilerek müracaatçının sorunu, gereksinimleri ortaya konulur ve çözüm yolları üzerinde durulur, müdahale planı hazırlanır. Bu çalışma yapılırken sosyal hizmetin kuramsal bilgileri, yöntem ve teknikleri işe koşular. Bu çalışma yalnızca bir bilgi toplama çalışması da değildir. Sosyal hizmet bakış açısıyla, gözlem, görüşme teknikleri de dâhil vakaya göre sosyal hizmet uzmanınca seçilecek yöntem ve teknikler işe koşularak yapılacak inceleme ve değerlendirme çalışmalarını içerir. Bir başka deyişle sosyal inceleme aynı zamanda mesleki müdahalelerin de yapıldığı bir sosyal hizmet etkinliğidir (Asan 2015).

Bu çerçevede bir sosyal hizmet etkinliği olan SİR teknik ve bilgi toplamaya indirgenemeyecek olan ve mesleki çalışmanın yapılandırılması için çok yönlü bilgiler sunan bir rapordur. Bu değerlendirmenin yapılmasında sosyal hizmet eğitimi almış olanlar daha yetkindir. Diğer disiplinlerden olanlar için

daha fazla güçlük yaşanabilir. Çünkü böyle bir formasyon söz konusu değildir ancak uygulamada SİR'in salt bilgi toplama etkinliğine indirgenmesi SİR hazırlayan SGÇ'ler için çalışabilecekleri bir zemin sunmaktadır. Aslında bu durum örneğin yoksulluk gibi başka alanlar için de söz konusudur. SİR'in sosyal hizmet mesleki uygulamalarını yapılandırmak için bir araç olduğu unutulmakta, SİR yazmak temel bir etkinlik olarak görülmektedir. Sosyal hizmeti teknik olarak gören bu yaklaşım, sosyal hizmet eğitimi almış olsun ya da olmasın farklı disiplinlerin sosyal refah alanlarında SÇG olarak çalışmasının yolunu açmıştır. Halbuki sosyal hizmet kendine özgü kuramları olan ayrı bir disiplindir ve mesleğin adının bir çalışma alanının adı olması tartışmalı bir durumdur. Bu durum hakkında SİR hazırlanan aile ve çocuk açısından çeşitli olumsuzluklar ortaya çıkarmaktadır. Yeterli eğitim ve donanımına sahip olmayan kişilerin hazırladıkları SİR, mahkeme tarafından aile ve çocuk hakkında eksik bilgi sahibi olunmasına ve sağlıklı değerlendirme yapılamamasına neden olacaktır. Göreve başladıktan sonra bu konuda yapılacak çalışmalar SÇG'ler açısından yararlı olsa da bu durum aile ve çocuğun refahı açısından önemli bir problem oluşturma riski taşımaktadır.

PS2: *Lisans/ lisansüstü eğitim yanında alana yönelik bilgilerin de edinilmesi gerekiyor. Mesela yasal düzenlemeler önemli. Mesleki alandaki eğitimim SÇ1: Ancak üzerine sürekli yeni bilgi eklenmesi gerekiyor. Çocuğun gelişimsel dönemi, gereksinimleri, karı-koca, çocuk-ebeveyn ilişkileri gibi konularda eğitimim önemli.*

PD1: *Yeterli buluyorum, mesleki deneyimleri pekiştirerek kullanıyorum.*

SÇ1: *Lisans yeterli. Ancak alana yönelik uygulama bilgisi önemli. Stajlar önemli.*

Bir katılımcı ise rapor yazımına ilişkin hizmet içi eğitim olanağından bahsetmiştir.

PS4: *psikoloji lisans eğitiminde benim eğitim aldığım dönemde, bu konuda yeterli eğitim yoktu. Şu an devam ettiğim Aile ve Evlilik danışmanlığı lisansüstü eğitim programında da değerlendirme raporuna ilişkin detaylı bir bilgi bulunmamakta. Hizmet içi eğitimlerde bu konuda eğitim aldım ancak bu eğitimlerde de yalnızca teorik olarak bilgi edindim. Çalışma sürecinde kendi tecrübe ve deneyimlerin sonucunda raporlarımı hazırlıyorum.*

Alıntılar, lisans, lisansüstü ve hizmet içi eğitimleri bir bütün olarak görme ve yapılandırmayı çok önemli bir gereksinim olarak ortaya koymaktadır.

Katılımcılarda alanı özel bulma, bu nedenle eğitimi sorgulama ve kendini geliştirme çabasını sürdürme eğilimi görülmektedir.

SÇ2: *Kısmen yeterli, çalışılan alan aslında çok özel ve önemli bu sebeple aldığım eğitimin yeterli olmadığını düşünüyorum.*

PD4: *Eğitim Bilimleri Fak. Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü mezunuyum ancak bu bilgileri hukuk sistemi içinde entegre etmek gerekiyor, eksik gördüğüm konularda ilgili alanlarda seminerlere katılıp üniversite bünyesinde dersler alıp bunları gidermeye çalışıyorum, davalarda durumu tespit ettikten*

sonra çözüm önerileri konusunda güçlükler yaşıyorum.

PD5: *Hayır yeterli bulmuyorum. Burada yapılan iş teorikten çok farklı, bazen duruma göre sizden çok farklı şeyler isteniyor, o zamanda tecrübe daha çok işe yarıyor. Teorik pratikteki birçok şeyi karşılayamayabiliyor.*

Sosyal hizmet alanlarının her biri teorik bilgiden beslenmektedir. Lisans eğitiminde her alanla ilgili dersler sırasıyla verilmekte; mesleki hayata geçince uzmanların profesyonel bir şekilde çalışmasını öngörmektedir. Teorik bilgiler zamanla uzman tarafından içselleştirilir, uygulama esnasında karar alırken onun yol haritası olur. Spesifik olarak uygulama esnasında teorik bilgiye göre karar almasa da aslında aldığı karar, çözüm aşamaları teorik bilgi ışığındadır örn; mevzuat, çocuğun yüksek yararı, evlat edinme, velayet vb. gibi konular tecrübe ile değil teorik bilginin ürünüdür veya ondan bağımsız değildir. SÇG müracaatçıların ve davaların çokluğu ile dosyaları artık daha seri ve biraz daha teknik ele almaya başlamaktadır ve bu durum bazı dezavantajları da beraberinde getirebilir. Katılımcıların eğitim dışında alana özel bilgi, deneyim ve süpervizyon gereksinimi duydukları görülmektedir.

Sosyal inceleme sürecinde genelde ev ziyareti yapılması tercih edilse de zaman zaman çeşitli sebeplerle çocuklar veya taraflar ile adliye binası içinde görüşme yapılması gerektiği, bu noktada SÇG' nin üst düzey niteliklere sahip olsalar bile gerekli fiziksel şartların sağlanmaması halinde istenen verimin elde edilemediği de ifade edilmektedir

(Altındağ ve Sağlam, 2012:430-431). Ankara Adliyesi'nde görev yapan SÇG ile yapılan bir başka çalışmada da SÇG' nin sosyal inceleme sürecinde çalışma alanlarının olmaması ve yasal mevzuattaki eksiklikler nedeni ile aile ve çocukla ilgili olarak ev, okul gibi mekanları ziyaret etmeden rapor hazırlamak zorunda kaldıkları belirtilmektedir (Gürkan ve diğ., 2013: 119-120).

PS1: *çocuk dışındaki bireylerle adliye-de görüşme odasında, çocuklarla ev ziyareti esnasında görüşme yapıyorum. Adliyede çalışan diğer pek çok arkadaşına göre görüşme odası konusunda şanslı olduğum için raporlarımı olumsuz etkilemiyor. Duruşma salonu ya da başka uygun olmayan bir ortamda görüşme yapmak zorunda kalsaydım muhtemelen hem benim, hem görüşme yaptığım kişinin dikkatinin dağılması söz konusu olacağından raporum için kritik bazı verileri, bilgileri toplamakta eksiklikler olacaktır.*

PD1: *Hâkimlerin odası, duruşma salonu, son derece olumsuz etkiliyor. PD4:* *Görüşmeleri ev incelemesi olmadığından adliyede odalarında veya duruşma salonlarında gerçekleştiriyoruz, hukuk sistemi içinde yapılan önerilere rağmen bir odanın bulunmaması değersizlik, önemsenmeme duygularının yaşanmasına neden oluyor,*

PD5: *Tarafların evlerini ya da adliye-deki odamızı kullanıyoruz (biz 6 kişi 1 odayı kullanıyoruz genelde oda yok). Sağlıklı bir görüşme ortamı süreci çok etkiliyor, aksi halde yer bulmak için uğraşan, duruşma salonunda görüşme yapan arkadaşlar var ve durumları çok kötü*

Evde görüşme yapmaya ilişkin SÇG' nin olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri bulunmaktadır:

SÇ3: *Evlere gidiyorum. Kişileri yaşadığı ortamda görmek daha nesnel değerlendirme yapmayı sağlıyor.*

SÇ5: *Evde görüşme yapmak ciddiyeti olumsuz etkiliyor, kişi size misafir muamelesi yapmak istiyor, ikramı reddedince bunu kendisine yönelik bir hakaret olarak değerlendiriyor. Duruşma salonu ve hâkim odasında görüşme yapmaya ilişkin değerlendirmeler ise şu şekildedir: **PS4:** Ev ziyaretleri ve duruşma salonunda yapıyorum. Her iki durumda da görüşmenin çok sağlıklı olabileceğini düşünmüyorum. Duruşma salonunda tarafların rahat duramadıklarını, ev ortamında ise fazlası ile rahat olabildiklerini düşünüyorum ve profesyonel bir görüşme ortamında çalışmanın uygun olacağını düşünüyorum.*

SÇ5: *Kişinin yargılamasının yapıldığı yerde görüşme yapılması da kişinin iletişime kapatmasına, savunmaya geçmesine, ifade veriyor gibi davranmasına yol açıyor.*

SÇ4: *Tarafların evlerinde görüşme yapmayı tercih ediyoruz. Ancak mümkün olmadığında odamız veya görüşme odası olmadığı için duruşma salonunu kullanıyoruz. Duruşma salonu sürekli dolu olduğu için görüşme yapma hızımız yavaşlıyor. Tabi diğer bir konu duruşma salonunun ağır ve kasvetli havası tarafları dolayısıyla görüşmeyi de olumsuz etkiliyor.*

Görüşme yapılan ortamlar profesyonel görüşme standartlarının altında, sınırların bulanıklaştığı, dolayısıyla

görüşmelerin kalitesini düşürme potansiyeline sahip görünmektedir.

SİR hazırlama sürecinde SÇG velayet, şahsi ilişki, evlenme izni, çocuklarla ilgili olumsuz durumlar (çocuk istismarı, ailenin sosyo-ekonomik durumu, çocuğun yaşı) etkilendiklerini ve özdeşim kurabildiklerini belirtmişler ancak tarafsız kalmaya ve mesleki değerlendirmelerine bunu yansıtmamaya özen gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Etki altında kalma SÇG' nin, bireyleri çok yönlü değerlendirmeleri ve meslek etiği ilkelerine uyma yönelimleri sayesinde söz konusu olmamaktadır.

PD3: *Etki altında kalırsak sağlıklı karar veremeyiz, etki altında kalmadan karar vermeye çalışıyorum.*

PS5: *Bazı dosyalardaki yaşamlar daha etkileyici olabiliyor ya da özdeşim kurabiliyor ama karar ya da rapor sürecini etkilediğini düşünmüyorum.*

PD4: *Yansız, yüksüz, yargısız olarak durumu tespit etmeye çalışıyoruz, sadece çocuğun üstün yararı noktasından hareket etmeye çalışıyoruz.*

SÇ4: *Ben kendi adıma etki altında kaldığımı düşünmüyorum, çünkü pek çok farklı noktayı değerlendirip o şekilde raporu hazırlıyorum.*

SİR Yazımında Karşılaşılan Güçlükler

SİR hazırlamada daha çok fiziksel mekân -oda, masa, bilgisayar, görüşme odası- yetersizliğinden bahsedilmiştir. Buna ek olarak, yönetmelik-çalışma mevzuatı eksikliği, iş yoğunluğu ve ulaşım ile ilgili sorunlardan bahsedilmiştir.

S1: Kendime ait bir oda, masa, bilgisayar olmadığı için evde yazmak zorunda kalıyorum raporları. Disiplinli çalışmayı ve ev-aile yaşantısını oldukça olumsuz etkiliyor bu durum. **PS5:** Raporu evde yazmak zorunda olmak en büyük sorun. Zaman zaman görüşme ve rapor yazma tarihleri arasında çok zaman geçtiyse gözlemleri unutmuş olabiliyorum. O yüzden mümkünse görüşme-rapor yazma arasını kısa tutmaya çalışıyorum.

PD5: Dosyadaki prosedür süreci ciddi bir problem, inceleme istendiğinde yol ücreti sorun oluyor, bazen taraflar süreci bilmediği için sorun çıkarabiliyorlar, bir çalışma yönetmeliğimizin olmaması da önemli bir problem.

SÇ5: Çalışma odamız yok, kalemde rapor yazıyorum, ortam gürültülü, konuya odaklanmayı güçleştiriyor. Bilgisayarımız var ama bazen kâtip arkadaşların bilgisayarını kullanmamız gerekiyor. Bir bilgisayar yeterli olmuyor, kâtip gelince kalkıyorsunuz konu bölünüyor.

Katılımcılar çocuğun cinsel istismarı ve velayet konularında rapor hazırlarken problem yaşadıklarından bahsetmişlerdir.

SÇ4: Velayet konusunda bazen zorlanıyoruz. Taraflar pek çok şey iddia edebiliyor. Ya da her iki tarafında velayeti alma konusunda sorumsuz olduğu olabiliyor. Bu durumda bazen zorlanabiliyoruz.

PD5: Velayet davaları beni zorluyor, çünkü çocukların sonraki yaşantısına büyük etkisi olan bir sorumluluğumuz var, bu durum beni her zaman zorluyor.

SÇ3: Çocuğun cinsel istismar mağduru olduğu durumlarda, konunun

hassasiyeti nedeniyle zorlanıyorum.

Bir katılımcı ise sosyal inceleme yeri ile ilgili problemi dile getirmiştir:

SÇ5: Ankara'nın suç oranı yüksek semtlerinde yerinde inceleme yapılabildiği zamanlarda araç ve güvenlik konularında sıkıntılar yaşanabiliyor.

SÇG için "araç" ve "görüşme odası" sorunu çok ciddi bir sorundur. Özellikle bazı bölgelerde gündüz vakti dahi can güvenliği sorunu yaşanmaktadır. Bu ciddi şekilde tartışılması gereken bir konudur. Ayrıca araç ve oda sorunu sadece aile mahkemeleri değil çocuk mahkemelerinde çalışan uzmanların da sorun alanları arasındadır. Benzer bir araştırmada da (Uluğtekin ve diğ., 2004: 43) uzmanlar mesleki rollerin yerine getirilmesinde en çok ihtiyaç duydukları "araçlar" ve görüşme yapacakları "özel odalar" dan yoksun oluşlarının mesleki çalışmalarını olumsuz etkilediklerini belirtmişlerdir. Aile Mahkemeleri'nde görev yapan SÇG'nin genel anlamda adli sisteme sonradan dahil olmalarından kaynaklı problemler yaşadıkları, çalışma alanlarında fiziksel olanakların yetmediği görülmektedir. Bir profesyonelin yaptığı işin niteliğine uygun çalışma alanının bulunmaması yapılan işin niteliğini doğrudan etkilemektedir. SÇG'nin çalışma alanlarındaki eksiklikler hem aile ve çocuğun mağdur olmasına hem de bu işi yapmaya çalışan meslek elemanlarının verimsiz çalışmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle mahkemelerde çalışan SÇG'nin çalışma alanlarının, aile ve çocuklarla yaptıkları görüşmeler için görüşme odalarının oluşturulması öncelikli olarak ele alınması gereken bir durum olarak değerlendirilmiştir.

SONUÇ

Aile mahkemelerindeki süreç tarafların iyilik halini arttırma, sorunların barışçıl bir ortamda çözülmeye çalışılması, diyalogun temele alınması gibi özellikleri nedeniyle diğer mahkemelerden farklı deneyimlenmektedir. Aile mahkemelerindeki farklı disiplinlerden gelen SÇG' nin bilgi ve deneyimleri doğrultusunda sorunların çözümü konusundaki mesleki çalışmaları ve hazırladıkları raporlar kararların alınmasında büyük bir öneme sahiptir. SİR'in hazırlanması ilgili taraflarla yeterli görüşmeler, sorunla ilgili tarihçe, çok yönlü değerlendirmeler, farklı ortamlarda gerçekleştirilen görüşmeler ve ziyaretler vb. temelinde ilerlediği için dış etkenler önemli bir boyuttur.

Aile Mahkemesi'nde çalışan SÇG'lerin hazırladıkları SİR'e ilişkin değerlendirmelerinin ortaya konduğu bu çalışmada SÇG' nin çalışma koşullarını belirleyen yeterli yasal mevzuatın oluşturulmaması yanında SÇG' nin kendilerine ait bir oda, masa ve bilgisayarlarının bulunmaması, görüşme yapacakları mahkemeye ait bir görüşme odasının bulunmaması gibi etkenlerin görüşmelerin kalitesini olumsuz etkilediği görülmüştür. SÇG' ne bu en temel olanakların sunulmaması, SÇG' nin değersizlik ve önemsizlik hissetmesine yol açmaktadır. SÇG çoğunlukla uygun olmayan mekânlarda taraflarla görüşmelerini gerçekleştirmeye çalışmakta, bu da görüşülen kişilerden alınması gereken bilgilerin yeterli olmamasına yol açmaktadır. Duruşma salonu, koridor, kafeterya gibi yerlerde görüşme yapılması SÇG'nin profesyonel görüşme standartları açısından kendini rahat

hissetmemesine, müracaatçının ise güvenli bir ortamda kendini ifade edemesine yol açıp görüşmenin kalitesini düşürmektedir. Mahkemelerdeki uygulamaların hakimlerin isteklerine göre farklılık göstermesi hazırlanan SİR'lerde farklılıklar oluşmasına neden olmakta, bu durum SİR standardının bozulmasına neden olmaktadır. SİR'lerin ortak bir standardının olmaması, öneminin kavranamaması, SİR yazmak için gerekli olanakların sunulmaması ve hakimlerin istemeleri halinde yazılmaları SİR'in rutin olarak yazımını zorlaştırmaktadır.

Önemli bir kısmı lisansüstü eğitim almış olan SÇG'nin sosyal inceleme raporlarını hazırlarken hukuk, eğitim, psikoloji gibi alanlardan çeşitli kaynaklar kullandıkları belirlenmiş ve bu durum raporların kalitesini arttırıcı önemli bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Bilgilerin güncellenmesi, alanla ilgili gelişmeleri takip etmeleri, farklı eğitim programlarına katılmalarının kurumsal olarak teşvik edilmesi raporların niteliğini arttırma açısından etkili diğer bir yol olabilir. Lisans/lisansüstü eğitimin SİR yazmakta yeterli olduğu belirtilmiştir ancak uygulama konusunda güçlükler ve mesleki deneyimin de etkili olduğu ifade edilmiştir. Farklı disiplinlerden gelen SÇG'nin SİR yazımında mesleki deneyimi fazla olanlardan süpervizyon alması geliştirici bir unsur olabilir.

Çocukların yüksek yararının sağlanması ve refahının arttırılması konusunda SÇG' nin SİR'de verdikleri tedbir kararlarının hayata geçirilmesi konusunda kaygıları olduğu ortaya çıkmıştır. İhmal, istismar, velayet, çocuğun gereksinimleri ve özellikleri

konusunda hazırlanan SİR'de SÇG'nin zorlandıkları görülmektedir. Özellikle çocuğun tüm hayatının etkileneceğini düşündükleri kararlara temel oluşturacak raporu hazırlarken SÇG'nin süpervizyon almaları, vaka tartışması yapmaları yardımcı olabilir. Bu açıdan refah sisteminin çocuk odaklı olması ve tedbirlerin çocuğun yüksek yararını arttıracak içerikte ve hizmet çeşitliliğiyle yapılandırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Altındağ, Ö. (2014). *Aile Mahkemeleri Uygulama Rehberi*. Ankara
- Altındağ, Ö. ve Sağlam, M. (2012). Boşanma Sürecinde Çocukların Haklarının Belirlenmesi ve Korunmasında Aile Mahkemesi Uzmanlarının Rol Ve İşlevleri, Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri Kitabı, 422-434, Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları
- Asan, C. (2015) Bir Sosyal Çalışma Etkinliği Olarak Sosyal İnceleme Raporları <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/meslekist2.htm>
- Asma, T. (1998). *Özel Olarak Korunması Gereken Çocuklar ve Çocuk Mahkemeleri, Emniyet Genel Müdürlüğü Küçükleri Koruma Hizmetleri Yönetici Semineri*, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı Yayınları.
- Baktır, S. (2003). *Aile Mahkemeleri*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Cılga, İ. (2005). Aile Mahkemelerinin İşleyişi ve Uygulama Sorunları Konusunda Ankara'daki Aile Mahkemelerinde Görevli Hâkim ve Uzmanların Görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 16 (2), 7-34.
- Cılga, İ. (2008). Aile Mahkemelerinde Çalışma Yöntemi. *Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayınları*.
- Filiz, O. (2009). *Türkiye'de Aile Mahkemeleri Uygulaması ve Uygulamanın Değerlendirilmesi*. Ankara: Makromedy.
- Gençcan, Ö. U. (2008). *Boşanma, Tazminat ve Nafaka Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Gürkan, M., Sağlam, M., Aral, N. (2013). Çocuk Mahkemesi Uzmanlarının Çocuk Adalet Sistemine İlişkin Algılarının Belirlenmesi, Uluslararası Çocuklar İçin Adalet Sempozyumu Ankara: Türkiye'de Çocuklar İçin Adalet Projesi Yayınları, 110-121.
- Kılıç, Ç. (2013). Aile Mahkemelerinde Görev Yapan Uzmanların Hizmet İçi Eğitim İhtiyacı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 273-290.
- Özel, Ç ve Tatar, E. (2008). Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Kararları Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Sosyoekonomi Dergisi*, 1, 49-88.
- Serdar, İ. (2007). Kişisel İlişki Kurma Hakkı, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 9,739-781
- Sheafor, B.W. ve Horejsi, C.R. (2003). *Techniques and Guidelines for Social Work Practice*. (6th Edition) Boston: Allyn&Bacon
- Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışma Sözlüğü*. Ankara: Selvi Yayınevi
- Topal, E. (2008). Aile Mahkemelerinde Uzman Raporuyla Çözümlenecek Sorunlar ve Usul, *Mevzuat Dergisi*, 11, 124.
- Uluğtekin S. (2004) *Çocuk Mahkemeleri Ve Sosyal İnceleme Raporları* Ankara http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/cocuk_mahkemeleri.pdf
- Uluğtekin, S., B. Acar, Y. ve Özlem C. Öntaş. (2004) "Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal İnceleme Raporları (SİR) ve Gözetim Raporlarının Yeri" *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 53: 35-45.
- Yenisey, F., Şahin, F.,Demiröz, F., Grasinger, G. E., Ögel, K., Akbulut, K. (2011).

Sosyal Çalışma Görevlileri Eğitim Programı
El Kitabı.

Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 7. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ziyalar, Z. ve Üner Altuntaş, G.E. (2011). İstanbul Fatih Adliyesi 1. Aile Mahkemesi'nde 2005-2007 Yılları Arasında Verilen Velayet Kararlarında Yer Alan Uzman Raporlarının Değerlendirilmesi. *1. Çocuk Hakları Kongresi, Yetişkin Bildirileri Kitabı-2*, (Yay. Haz: A. Gülan, M. R. Şirin, M. C. Şirin), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 140-151.

